

"Монографија Семантика и прагматика соматизама у српском и руском језику Ларисе Раздобудко настала на основу рукописа докторске дисертације, одбрањене на Филозофском факултету у Новом Саду 1994 године, представља резултата ауторових дугогодишњих контрастивних истраживања лексике руског и српског језика.

За основни корпус узете су именице општесловенског порекла српског и руског језика које означавају спољне делове људског тела (тзв. соматизме). Тако је добијен фонд од 36 српских и 36 руских лексема високофреквентне употребе, које чине базни фонд лексичких система ових двају словенских језика и образују "релативно компактну структурно-семантичку целину".

Значења соматизама утврђивана су на основу речничких чланака из стандардних, односно фразеолошких речника руског и српског језика. Семни потенцијал соматизама употпуњен је подацима добијеним методом усмереног асоцијативног експеримента, као и превођењем. Као информатори послужило је петнаест говорника српског језика који паралелно владају и руским језиком (па се могу сматрати билингвима). На основу њихових одговора сачињен је двојезични корпус који се састоји од "72 именице, 276 самосталних значења, 3342 фразеологизма, 11248 асоцијација, 27900 преведених синтагми и 88 значења која су пронашли испитаници".

Као два основна циља истраживања аутор наводи "опис и анализу семантичке структуре соматизама у српском и руском језику забележених у реченицама, укључујући и фразеолошки везана значења која соматизми понекад добијају као компонента фразеологизма, и прагматичку анализу одабраних соматизама у говору представника српског као матерњег језика, који владају руским језиком".

Будући да овакав интегрални приступ лексичким јединицама подразумева како парадигматски, тако и синтагматски план њиховог функционисања у два словенска језика, у монографији су коришћени лингвистички и психолингвистички методи истраживања. "Значења именица описана су методом компонентне анализе. Прагматичка анализа извршена је на основу текста асоцијација који служи као основа за синтагматски аспект проучавања поменутих именица".

У првом делу монографије који се бави анализом семантичке структуре соматизама у српском и руском језику, најпре су обрађени следећи појмови: семантички обим речи, семантичка структура речи, значење речи (опозиција слободно/фразеолошки везано значење), као и фраземотворна активност. Овај појмовни апарат дефинисан је и

примењиван у складу са традицијама руске фразеолошке школе, представљеним у радовима В.В. Виноградова, Д.Н. Шмелева, Л.А. Новиков, В. Н. Телије и других аутора. У вези са семантичким обимом речи изнета је прецизна и методолошки доследна контрастивна анализа 36 соматизама српског и руског језика. Семантичку структуру речи аутор разматра као "одређени хијерархијески систем значења". Контрастивна анализа примењена је на семантичку структуру три пара лексема – **језик - зык, око-глаз, рука-рука**, будући да се оне одликују изузетно развијеном фраземотворношћу. Поред тога, ови парови лексема представљају фундаменталне дескрипторе у руској и српској језичкој личности, значајне за концептуализацију у оквиру руске и српске "језичке слике света".

У приступу значењском систему речи аутор полази од супституционалне теорије "према којој значење речи (семема) јесте систем хијерархијских организованих сема". С тим у вези фраземотворна активност соматизама разматрана је како у оквиру засебних речи, тако и у оквиру интегралног семантичког обима. Резултати истраживања фраземотворне активности соматизама посебно су драгоцени за истраживања српских соматизама, јер су у српском језику, по ауторовом мишљењу, они знатно истраженији.

Синтагматска својства соматизама која наводе речници, међутим, представљају само део њиховог семног потенцијала. Будући да припадају активном фонду, соматизми, управо у говору изворних говорника, испољавају семантичке информације културолошког карактера, која речници по правилу не бележе. Анализирање соматизама које као полазну базу узима антропоцентричко проучавање словених језика на контрастивном плану, у југословенској русистици представља несумњиву новину. Његова вредност лежи у низу података у лексичкој и семантичкој спојивости соматизама, који ову групу лексема осветљавају са новог и оригиналног становишта. Подаци за анализу добијени су применом метода усмереног асоцијативног експеримента. Резултати до којих се дошло, међутим, не само што битно мењају устаљену речничку представу о семном потенцијалу лексема у активном речнику говорника, већ представљају важан чинилац који омогућава овладавања "духом језика", тј. оним степеном који је најближи идеалној пројекцији говорника билингва. Они имају несумњиву вредност за процес учења језика, али и за непосредну лексикографску и преводилачку праксу.

На основу свега наведеног сматрамо да ће монографија Ларисе Раздобудко Човић наћи најширу примену у актуелним лингвистичким истраживањима, како теоријског, тако и апликативног карактера. Овај детаљан и целовит рад, значајан како за русистику, тако и за србистику, представља драгоцену, минуциозно урађену контрастивну студију".

У књизи "Семантика и прагматика соматизама у српском и руском језику" је истраживана семантика именица које означавају видљиве дијелове људског тијела (145 значења у српском и 137 значења у руском језику и 2537 фразеологизама у српском и 805 у руском језику са датим именицама као компонентама). Анализирана је семантичка структура сваке именице и допуњена фразеолошки везаним значењима која су нађена у анализираним фразеологизмима. Функционисање датих именица у језику провјеравано је на говорној интуицији 15 испитаника.

Најзначајнија поглавља су *Семантичка структура соматизама у српском и руском језику* и *Прагматичка анализа соматизама на основу психолингвистичког теста асоцијација*. Анализом материјала утврђено је да основу семантичке структуре соматизама чине слободна значења и да је број значења које именице имају у фреквентним фразеологизмима ограничен и у изјесној мјери зависи од семантичког обима ријечи. Такође, дошло се до сазнања да су у највећем броју случајева соматизми вишезначни.

Семантички обим соматизама у српском и руском језику има доста сличности: преовладавање вишезначних соматизама, мали број једнозначних и соматизама са више од 10 значења и сл., али има и разлика: виши степен полисемичности соматизама у српском језику, неподударње структуре и броја значења итд.

У свејсти носилаца језика не постоји систем значења ријечи као и у рјечнику. Највећи број значења којих су се могли сјетити испитаници је пет, и то најфреквентнијих. Осим тога, тест асоцијација је дао веома користан материјал за проучавање српског језика као страног за Русе. Анализа је показала да се лексичка спојивост српских преведених асоцијација (око 80%) потпуно поклапа са спојивошћу полазних руских облика. То свједочи и о великој сродности двају језика.

У овом раду ауторка је показала да има смисла за танане семантичке анализе и да је добро обавијештена о проблематици о којој расправља. Јасности и прегледности излагања знатно доприносе бројне табеле и схеме. Најзад, резултати овог истраживања могу бити врло значајни за наставу страног језика (српског и руског) и за састављање различитих рјечника. Дакле, пред нама је значајна студија која ће обогатити нашу сиромашну лексиколошку литературу, компаративна и контрастивна руско-српска истраживања.